

Universitätsbibliothek Paderborn

Ioannis S. R. E. Cardinalis Bona Opera Omnia

Tribus Tomis comprehensa

De Divina Psalmodia, Ejusque Causis, Mysteriis, Et Disciplinis, deque variis Ritibus omnium Ecclesiarum in psallendis Divinis Officiis, Tractatus, Historicvs, Symbolicvs, Asceticvs. Sive Psallentis Ecclesiae Harmonia - Opus novum, & curiosum, ac multiplici eruditione illustratum ... Operum ...

Bona, Giovanni

Parisiis, 1678

§. 4. De Attentione. Eam triplicem esse ad verba, ad sensum verborum, ad finem qui Deus est. Quae & quanta harum attentionum vis, & necessitas. De eo, qui rapitur extra se dum psallit, controversiae ...

urn:nbn:de:hbz:466:1-9929

qui interiora depascitur. Manet enim superficies, & salva sibi omnia arbitratur. Comederunt alieni robur ejus, & ignoravit. Dicit, quia dives sum & nullius egeo, cum sit pauper, & miser, & miserabilis. Nam & inventa occasione, ebullire sanie quæ latebat in ulcere, & excisam non extirpatam arborem in sylvam pululare videas densiorem. Quod periculum si volumus declinare, securim ponamus necesse est ad radices arborum, non ad ramos. Non sola inveniatur in nobis exercitatio corporalis ad modicum valens, sed inveniatur utilis ad omnia pietas, & exercitium spirituale. Hæc doctor mellifluus, qui non dicit externum cultum non esse omnino inveniendum in nobis, sed cum interno conjunctum, sicut scriptum est, (r) *Cor meum & caro mea exultaverunt in Deum vivum.* Et (s) *si orem lingua, spiritus meus* (hoc est vox mea spiritu vitali & vocali prolata) *orat, mens autem mea sine fructu est. Quid ergo? orabo spiritu, orabo & mente; psallam spiritu, psallam & mente.*

§. VI.

De Attentione. Eam triplicem esse: ad verba, ad sensum verborum, ad finem qui Deus est. Quæ & quanta harum attentionum vis, & necessitas. De eo qui rapitur extra se dum psallit. Controversiæ quedam tractantur, & solvuntur.

I. **E**Cclesiastica hymnodia, tametsi secundum se opus sit excellentissimum, si necessariis tamen conditionibus careat, nequaquam altissimo Deo placere poterit, qui modum operis magis attendit, quam opus ipsum. *Iuste, (a) inquit, quod justum est persequeris.* E qua doctrina illud Gersonis pronunciatum à viris spiritualibus proverbialiter usurpatum prodiit. Deum scilicet esse non verborum, sed ad verbiorum re-

r psal. 83. s. 1. Cor. 14. 14. & Deut. 16. 20.

muneratorem: hoc est Dominum non tam respicere ad actionis bonæ substantiam, quam ad modum, & circumstantias, quas Grammatici solent adverbialibus terminis explicare. Sunt autem tres conditiones necessariæ, ne oratio nostra fiat nobis in peccatum: nimirum ut reverenter, ut attentè, ut devotè psallamus. Et de reverentia quidem, ac ceremoniis, quæ ad vires pertinent sensitivas, jam dictum est, nunc tractandum de attentione, ut dum psallimus, id versetur in corde quod ore profertur, & cum Deo loquens tantam saltem attentionem adhibeamus, quantum cum hujus mundi principibus de rebus terrenis tractantes adhibere solemus. Alioquin suggillabit nos Prophetica objurgatione Salvator noster dicens, (b) *Hypocrita, benè de vobis prophetavit Isaias, Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me.* Sciè (c) Prosper Aquitanicus:

Laus vera in Dominum depromitur ore precantis,

Si quæ voce fluunt intima cordis habent.

Magna sunt arma preces, inquit (d) Chrysostomus, dummodò sobrii, & undequaque mente nostra collecti Dominum adæamus, totique nitamur ita loqui, ut non solum verba, sed etiam mens verborum comes ad Deum accedat. Et quæ segnitia est, ut sanctus loquitur Cyprianus, (e) alienari & rapi ineptis cogitationibus cum Dominum deprecaris, quasi sit aliud quod magis debeas cogitare, quam quod cum Deo loqueris? Quomodo te audiri à Deo postulas, cum te ipse non audias? Vis esse Deum memorem tui cum rogas, quando tu ipse memor tui non sis? Psalmodia, ait f Laurentius Justinianus, est quædam Dei ad hominem, atque hominis ad Deum, dulcis, læta, & familiaris allocutio. Ideo indignum est, ut quamdiu anima cum Deo sermocinatur, aliò se divertat. Intendere debet omnino illi, qui intendit sibi: & omnia verba sacri

b Matth. 15. 7. c Prosp. epig. 6. d Chryl. hom. 30. in Genes. e Cypr. de orat. f Justinian. de disc. mon. conv. c. 17.

carminis suspensa debet audire mente, tanquam si ipsi soli essent prolata. Quod autem voce clamat, concordet sensu, seseque coarctet intellectui Scripturarum. Nihil verò de iis quæ foris sunt illo beato tempore cogitet, nihil appetat, sed sola ei sufficiat præsentia Redemptoris. Nam negligentes orationes, ut rectè dictum est à (g) Smaragdo Abbate, nec ab homine possunt impetrare quod volunt. Oratio autem, teste (h) Gaillielmo Alverno in sua divina Rhetorica, velut quidam nuntius est qui ad Deum mittitur, ad ipsum intrat, nec discedet, donec aspexerit Altissimus. Sed satius est videre quot sint gradus attentionis, quæ necessitas, quæ adjuncta.

II. Divus (i) Thomas ejusque synchronus & amicus D. Bonaventura tres modos attentionis distinguunt. Prima attentio in materiali verborum pronuntiatione consistit; quando quis attendit ut integrè, & rectè, ac sine errore cantet, legat, psallat. Altera in sensu literali verborum sita est, cum quis observat eorum quæ recitantur significationem. Tertia circa mysticum sensum verborum, ut Seraphicus Doctor explicat, aut circa finem orationis qui est Deus, vel circa rem pro qua oratur, ad mentem Doctoris Angelici versatur. Prima omnium infima simplicioribus competit, qui Latinum idioma non intelligunt. Secunda ad doctiores, & Theologos spectat, Tertia ad Religiosos pertinet, qui affectui maximè insistant, licet doctrina & literis careant. Prima dicitur materialis, secunda formalis, tertia finalis. Per primam attenditur ad verba per secundam ad sensum, per tertiam ad affectum. Porro hi modi attendendi non æqualiter obligant recitantes. Suppono autem aliquam attentionem saltem virtualementem ad orationis integritatem requiri, quo posito certum est in primis, quamcumque ex tribus supra-

g Smarag. in diadem. Monach. c. 1. h Alver. div. Rhet. cap. 38. i Thom. 2. 2. q. 85. art. 15. Bonav. 1. 7. de process. relig. c. 3.

scriptis attentionibus ad orationis vocalis integritatem
 sufficere; est enim quælibet actus humanus, & ve-
 rum signum divini cultus. Verum ad vitandam cul-
 pam primus attentionis modus quandoque non sufficit:
 ille enim qui majoris intelligentiæ omnino incapax ad
 sola verba superficialiter attendit, non peccat, cum
 peccatum esse non possit, nisi voluntarium: At vir
 doctus, qui verbalem duntaxat observans attentio-
 nem alias altiores voluntariis distractionibus impedit,
 & negligit, peccat proculdubio ob gravem Dei irre-
 verentiam, sacrique Canonis transgressionem, quo
 Innocentius (k) Papa districtè præcipit in virtute obe-
 dientiæ, ut divinum Officium, nocturnum pariter, &
 diurnum, quantum eis Deus dederit, omnes studiosè
 celebrent, ac devotè. Accedit quod non omnes effectus
 orationis consequi orantes possunt, quacunquē adhi-
 bita attentione: effectus enim sunt quatuor, impetratio,
 meritum, satisfactio, & spiritualis animæ resectio. Ad
 impetrationem & satisfactionem sufficit primus modus
 cum virtuali proposito attendendi pro cuiusque viri-
 bus & ingenio: nam ex ipso opere pœnali crescit per
 se satisfactio, nec ad impetrationem aliquem actum
 exigit Deus qui vires hominum excedat, orare autem
 sine distractione nullus mortalium potest: tum fieri
 nequit ut ad altiores sensus indocti homines eleventur.
 Meritum verò cum formaliter ac propriè totum sit in
 interiori actu, censent communiter Theologi cessante
 interna & actuali intentione, ipsius quoque augmen-
 tum cessare. Postremus denique effectus spiritualis re-
 sectio, tertium vel secundum attentionis modum
 requirit cum actuali spiritus advertentia, quæ res adeò
 certa est, ut nulla indigeat probatione.

III. De hac psallentium mentali dulcedine loquitur
 dulcissimus (l) Bernardus in ea sententia, quam supra
 quoque commemoravimus. Cibus in ore, Psalmus in

k C. Dolentes de celebr. missar. l Bern. ser. 7. in Cant.

corde sapit. Tantum illum terere non negligat fidelis & prudens anima quibusdam dentibus intelligentiæ suæ, ne si fortè integrum glutiat & non mansum, frustretur palatum sapore desiderabili, & dulciori super mel & favum. Offeramus cum Apostolis in cælesti convivio, & in Dominica mensa, favum mellis. Mel in cera, devotio in littera est. Alioquin littera occidit, si absque spiritus condimento glutieris. Si autem cum Apostolo psallas spiritu, psallas & mente, cognosces & tu de illius veritate sermonis. quem dixit Jesus, *Verba quæ loquutus sum vobis, spiritus & vita sunt.* Hanc Magistri doctrinam pari stylo, & spiritu sequitur (m) Guericus noster Abbas Igniacensis. *Beati planè, ait, qui scrutantur testimonia ejus, in toto corde exquirunt eum. Mirabilia testimonia tua Domine, ideò scrutata est ea anima mea.* Scrutinio quidem opus est non solum, ut eruantur mystica, sed etiam ut sugantur moralia. Ideoque vos qui perambulatis hortos scripturarum, nolite negligenter & otiosè transvolare, sed scrutantes singula velut apes sedulæ mel de floribus, spiritum de sermonibus colligite, *Spiritus enim meus, inquit Jesus, super mel dulcis, & hereditas mea super mel & favum.* Ita probantes quid sapiat manna absconditum, eructabitis illud Davidicum: *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua! super mel ori meo.* Ab his hortis in alios, ubi requies secretior, & voluptas beatior, & species mirabilior, sponsus ni fallor vos introducet, cum intentos laudibus suis in voce exultationis & confessionis rapiet in locum tabernaculi admirabilis usque ad domum Dei, lucem scilicet inaccessibilem, ubi habitat, ubi pascit, ubi cubat in meridie. Si enim devotio psallentium habet aliquid de illa pia curiositate quærentium, *Rabbi ubi habitas?* puto quia merentur audire, *Venite, & videte Venerunt, inquit, & viderunt, & apud eum manserunt die illa.* Cæterum de hac mansione apud dile-

stum, ad quam nonnunquam introducuntur qui hoc tertio attentionis genere uti solent, gravissima extat Theologorum disputatio; An attentio interior vocalem orationem impediat, ita ut ille qui psallendo extra se rapitur per altissimam contemplationem, Officii recitandi præcepto non satisfaciat.

IV. Contingere solet aliquando non mihi, aut mei similibus sed iis, qui norunt educere mel de petra, oleumque de saxo durissimo, ut dum mysticæ Psalmorum intelligentiæ, vel divinis mysteriis contemplandis inter psallendum diligentius insistant, extra se raptantur, elevatis in altum superioribus potentiis. Amor enim ecstasim facit, & rapit ad amatum. In hoc raptu constituta anima in abyſſo quadam lucis, & ardoris avocatur ab exterioribus, ita ut actus inferiorum potentiarum, vel cessent & impediuntur omnino, vel suspendantur & debilitentur. Hæc talis anima ad tantam sublimitatem singulariter perducta, debetnè hujusmodi suspensionem impedire, ut vocaliter possit orare; an cessat tunc recitandi obligatio, vel postea ad se reversa Ecclesiæ præcepto satisfaciet? Sed quid si raptus ultra tempus persolvendi Officii duraret? In solutione harum difficultatum possem diutius immorari ob varias & dissidentes Theologorum opiniones. Sed omissis controversiis satius existimo, quid mihi probabilius videatur breviter indicare. Dico igitur primò, quod si mentis suspensio usum vocis impediatur, non impletur præceptum; sed tenetur postea, qui talem raptum passus est, Officium suum recitare: nec enim tollit obligationem præcepti singularis impulsus Spiritus sancti. Si verò mentis excessus linguæ usum non tollat, sentio illum, qui sensui spirituali ita attendit, ut verba non consideret, verè orare vocaliter, & Ecclesiæ præcepto satisfacere, dummodò verba ipsa integrè & sine errore pronunciet. Nam quid præcipit Ecclesiæ, nisi ut oremus, & laudemus Deum?

Oratio autem quid est, nisi ascensio mentis in Deum? Ergo qui mente elevatur in Deum, verissimè orat, licet attentionem reflexam ad verba non habeat. Nullus unquam doctor tam rigidus exactor fuit, ut actualem ad verba attentionem necessariam ad orationis integritatem existimaret: Ergo si prima intentio integra verba proferendi, & vocaliter laudandi Deum nunquam voluntariè interrupta virtualiter durat, quis neget hanc veram esse orationem Deoque gratissimam, qui non vocis clamorem, sed amorem respicit cordis? Dico tamen secundo, quod si tempus non superesset ad persolvendum Officium, idque orans prævideret ita futurum, tantam animi suspensionem impedire teneretur, ne preces horarias omitteret, alioquin non excusaretur à culpa, si privatos affectus Ecclesiasticæ sanctioni præferret: nisi fortè suspensio, vel raptus tanto impetu fieret, ut usum tolleret libertatis, quod fieri posse Theologi Scholastici cum Mysticis asseverant: tunc enim in omissione Officii involuntaria peccatum non esset, ut per se constat. Differunt de hac re sancta Catharina Senensis in Dialogo cap. 67. S. Vincentius Ferrerius tract. de vita spirituali cap. 10. Dionysius Carthusianus in tractatu de discernendis spiritibus, articulo 23. citatus à Consalvo Duranto Episcopo capite tertio libri de Visionibus, quem præmisit Revelationibus sanctæ Brigittæ. Gabriel Biel in Canonem Missæ lectione 62. ubi multa de hac materia, & alii Recentiores.

V. Hæc verò doctrina ex parte displicet Joanni Gersoni, quem sequuntur quidam Neoterici, displicet etiam Gabrieli loco citato. Isti enim sentiunt nullo pacto licere Psallentibus talem meditationem admittere, quæ nec pertineat ad verba, nec in eis fundetur, aut quæ ipsorum verborum submoveat cogitationem. Ratio est inquit, quia non attendens ad verbalem prolationem,

* Gerson 3. parte tract. de orat. circa finem.

dum recitat, mentaliter tantum orat: quis enim asserat externam illam actionem esse humanam, cum careat omni advertentia? At Ecclesia publicam orationem jubet esse vocalem, ut toti populo, pro quo profertur, innotescat: Ergo non obedit Ecclesiæ, qui voluntariis contemplationibus orationis pervertit integritatem. Sic illi argumentantur. Sed ut veritas nostræ assertionis inconcussa permaneat, id quod assumunt ad probationem, actum scilicet illum non esse humanum, omnino negandum est. Quoties enim in principio actionis actus voluntatis elicitur, quo quis vocaliter orare, atque integra verba proferre decernit, totus recitationis actus qui sequitur, liber, voluntarius, ac proinde humanus dici debet, quamvis desit actualis attentio ad verba. Quod si actualis, ac nunquam interrupta attentio requireretur, profectò non salvaretur omnis caro, cum ob cordis humani instabilitatem, vix integram Orationem Dominicam liceat sine distractione proferre. Nec obstat D. (o) Bernardus. Hoc enim ad confirmandam Gersonis sententiam quidam utuntur, & locus quem objiciunt hic est. Nihil aliud dum psallitis, quam quod psallitis cogitatis. Nec solas dico vitandas cogitationes vanas, & otiosas: vitandæ sunt & illæ, illa dumtaxat hora, & illo loco, quas Officiales fratres pro communi necessitate quasi necessariò frequenter admittere compelluntur. Sed ne illa quidem profectò recipere tunc consuluerim, quæ fortè paulo ante in Claustro sedentes, in Codicibus legeratis, qualia etiam nunc me viva voce differente ex hoc auditorio Spiritus sancti recentia reportatis. Salubria sunt, sed minimè illa salubriter interpretandum revolyitis. Spiritus enim sanctus illa hora gratum non recipit, quicquid aliud quam debes, neglecto eo quod debes, obtuleris. Hæc illi à Bernardo, sed malo omine suæ opinionis. Istinc enim evidentissi-

o Bernard. serm. 47. in Cantico

ma ratione conficitur, eas tantum cogitationes tempore Psalmody abjiciendas, quæ licet bonæ sint, nullo tamen pacto ad orationem pertinent: quales sunt eorum temporales, scientificæ speculationes, & alia ejusdem generis. Secus verò est, cum meditatio practica ad pios erga Deum affectus excitandos ordinatur: nam hic orationis finis est, hoc munus primarium, hæc utilis exercitatio, adversus quam non scribit Bernardus. Moneo tamen, consultius fore verborum sensui insistere, quam temerè per alta cælorum volare, ne audax, & inconsultum facinus celeri ruina castigetur, & temerarius majestatis scrutator opprimatur à gloria. Quis enim audeat ad montem ascendere, nisi solus Moyses? Quis amatoria cum Deo miscere colloquia, nisi corpus purum, conscientia bona, fides non ficta? Talem animam, cui vivere Christus sit, & mori lucrum, non judico indignam sublimiori ad Deum accessu. Mihi autem bonum est ponere in Domino Deo spem meam, & recogitare dies meos in amaritudine animæ meæ. Sic per infimos scalæ gradus pervenitur ad culmen: & per materialem, ac formalem attentionem ad finalem, quæ perfectissima est, paratur ascensus, de qua (p) Hesychius Presbyter: *Attentio inquit, est continua cordis requies ab omnibus cogitationibus libera. Hæc quidem communiter de attentione. Eam verò plurimum juvant illæ præparationes, quas Officiorum recitationi præmittendas esse docuimus supra. Tum satagendum est, ut quæ ipsam attentionem impediunt, studiosè evitemus: ne videlicet evagationibus data opera occasionem præbeamus, vel nimia oculorum licentia, vel præcipiti Psalmorum pronuntiatione, vel tardo ad chorum accessu, vel immodesta risus petulantia, vel stulta ac puerili loquacitate. Sunt igitur duo singularia attentionis adjuncta, ante orationem præparare animam suam, & in ipsa oratione omnem evaga-*

p) Hesych. cent. 3. de Temperantia.

tionis occasionem evitare. Sed de evagationibus, & earum causis, atque remediis seorsim tractandum est.

§. V.

Multis evagationibus humanam mentem subjectam esse. Omnes evagationes è septem fontibus oriri: à curis, & sollicitudinibus, à magna negotiorum mole, ab otio, à superfluis colloquiis, ab animi perturbationibus, à sensuum exteriorum libertate, & ab instabilitate imaginationis.

I. **N**Orunt omnes qui orant quantis evagationibus subjecta sit mens humana non volens, quantas patiatur vel invita difficultates, & ne putes ad pusillos duntaxat, & imbecilles in spiritu hoc vitium pertinere audi magnum sanctitatis fastigium, audi eximium Dei cultorem (a) Augustinum. Verè dicam, ait tanquam homo in hominibus, & ex hominibus: attendat quisque & videat, quanta agantur in corde humano, quemadmodum ipsæ plerumque orationes impediuntur vanis cogitationibus, ita ut vix stet cor ad Deum suum, & vult se tenere, ut stet, & quodammodo fugit à se, nec invenit cancellos, quibus se includat, aut obices quosdam, quibus retineat avolationes suas, & vagos quosdam motus, & stet jucundari à Deo suo. Vix est ut occurrat stabilis oratio inter multas orationes. Diceret unusquisque sibi contingere, & alteri non contingere, nisi inveniremus in scripturis Dei David orantem, & dicentem, (b) *Quonia inveni Domine cor meum, ut orarem ad te.* Invenire se dixit cor suum, quasi soleret ab eo fugere, & ille sequi quasi fugitivum, & non posse comprehendere, & clamare ad Dominum, *Quoniam cor meum dereliquit me.* Clamat quidem Dominus per Prophetam, (c) *Auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis: &*

a. August. in psalm. 75. b. 2. Reg. 7. 27. c. Isai. 1. 16.